

УДК 94(477)

Олег Полянський

**СТОРІНКА З БІОГРАФІЇ КОБЗАРЯ: ТАРАС ШЕВЧЕНКО І ЗАХІДНА УКРАЇНА
(ДО 200-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)**

У статті розглядаються маловідомі факти знайомства Т. Шевченка із західноукраїнськими землями, зокрема Волинню та Галичиною та відображення цього процесу у його творчості.

Ключові слова: Тарас Шевченко, "Кобзар", Галичина, Волинь, повстання 1846 р.

Наукову проблему слід досліджувати у різних контекстах, серед яких в першу чергу, варто проаналізувати джерела, з яких Т. Шевченко брав інформацію про історію західноукраїнських земель загалом, Волинь і Галичину зокрема. Адже на Волині, яка входила до Російської імперії, він побував восени 1846 р., а Галичиною, що перебувала у складі Австрійської монархії і куди не міг потрапити через державний кордон, який розділяв українські землі, він цікавився систематично і у різні періоди. Так, відомо, що Т. Шевченко знав про діяльність "Руської трійці" і читав "Русалку Дністрову". Під час своєї першої мандрівки Україною у 1843 р. він познайомився з Платоном Лукашевичем – фольклористом, етнографом і мовознавцем, громадським діячем і поміщиком [1, с. 292], бував у нього в його маєтку Березань. Тут він мав змогу детально дізнатися про "Руську трійцю" та альманах "Русалку Дністрову". Як зазначав І. Дзюба, П. Лукашевич у листі до І. Вагилевича від 21 вересня 1843 р. писав, що "Шевченко знав про альманах й високо його оцінював; також Лукашевич нібито обговорював із Шевченком перспективу збагачення української літературної мови за рахунок також і галицької лексики" [2, с. 214].

Наведемо фрагмент цього листа, оскільки він малознаний навіть дослідникам: "Брате Далиборе (псевдонім І. Вагилевича – О. П.) Николаевичу! Письмо Ваше від 3-го липня із Львова ледве дотягло послідніх чисел серпня ... Коли Вашу листину получив, той час з паном Шевченком читовали Вашого "Мадея", що есте напечатали в Будимі (Будапешті – О.П.). Дуже жалко, що такову поезію народную оставили. Дарите нас чистою мовою бескидською, бо вона наша прадідівська. Ще не мало би нам услуг оказали, коли би описали весь народ руський, живущий в Карпатах, з їх обичаями, преданіями і наріччями... В битність Шевченка у мене я предложив йому заїмствовать некоторіі слова і форми Ваші, на что він согласився. [...] "Літопись Львівская" хорониться у мене яко зіниця ока [...], дасть бог, выйде, і може в лучшу годину а ще до неї найшов другую і сукупно їх іздам. Через Шевченка в ноябрі відправлю в Петербург в цензуру. [...] 1843 года сентября 21. Березань" [3, с. 230–231].

Саме тут, у Березані, 9 жовтня 1843 р. Т. Шевченко написав поезію "Розрита могила", у якій дав гострокритичну історичну оцінку минулому і сучасному Україні: "Ой Богдане, Богданочку, / Якби була знала, / У колісці б задушила, / Під серцем приспала. / Степи мої запродані / Жидові, німоті, / Сини мої на чужині, / На чужій роботі. / Дніпро, брат мій, висихає, / Мене покидає, / І могили мої милі / Москаль розриває... / Нехай рие, розкопує, / Не своє шукає, / А тим часом перевертні / Нехай підростають / Та допоможуть москалеві / Господарювати, / Та з матері полатану / Сорочку знімати" [4, с. 100].

"Розкопування могил, – підкреслює І. Дзюба, – це насправді метафора викорчовування історичної пам'яті та національного самоусвідомлення українського народу з усіма трагічними наслідками, серед яких – найстрашніше: поява орди "перевертнів", які стануть опорою й ударною силою колоніального режиму. [...] Це було сказано восени далекого-предалекого 1843 року, але неізречений трагізм у тому, що всі наступні сто сімдесят років нашої історії що далі, то виразніше ілюстрували цю гіпотетичну модель національного розвитку, в яку самому Шевченкові так не хотілося вірити [...] Цю метафору розритої-недорозритої могили, знищеної, але незнищеної України ще зустрінемо в Шевченка, вона у нього одна з ключових. Ще буде містерія "Великий льох"..." [2, с. 226–227].

Закінчивши Академію мистецтв у Петербурзі, Т. Шевченко весною 1845 р. повернувся в Україну і розпочав роботу в археографічній комісії у Києві, за дорученням якої восени 1846 р. вирушив на Поділля та Волинь. Ця подорож збіглася у часі з бурхливими подіями у Галичині, де у лютому 1846 р. мала місце спроба польського національно-визвольного повстання й одночасно розгорнувся селянський рух, які справили вплив на посилення революційних настроїв, як в Австрійській монархії, так і далеко поза її межами, а також знайшли широкий відгомін у тогочасній європейській суспільно-політичній думці [5].

Національні та соціальні рухи завжди цікавили Т. Шевченка і були однією з провідних тем його творчості. Тому у своїй роботі поставлено за мету дослідити низку важливих питань у життєписі

Кобзаря, зокрема: чи знав він про повстання у Галичині? Яку оцінку він дав цим подіям? Чи вони знайшли відображення у його творчій спадщині? Якою була інтерпретація ним цих подій? Чи випадково або закономірно наукове відрядження Т. Шевченка восени 1846 р. пролягло у прикордонні з повсталою Галичиною, Поділля та Волині? Спроба відповісти на поставлені запитання розкриває одну зі сторінок важливої і, у той же час, неповністю дослідженої теми "Шевченко і Галичина" [6, с. 14–23].

У її висвітленні, на нашу думку, можна виділити декілька етапів. Отже, перше: коли Т. Шевченко міг довідатися про повстання у Галичині? Хоча безпосередніх відомостей про це немає, можна припустити, що це трапилось відразу після його початку. Адже з кінця 1845 року Т. Шевченко став співробітником археографічної комісії у Києві, за дорученням якої в першій половині 1846 року виїжджав у різні місця України [7]. Враховуючи відгомін, який знайшло повстання у Галичині серед селянства Наддніпрянської України, тривогу урядових кіл з приводу цього, важко припустити, щоб у різних середовищах, у яких бував Т. Шевченко, не згадувалися події в Галичині. Підтвердженням цього є той факт, що в 1846 р. спільно із Т. Шевченком у розкопках могили Переп'ятиха, поблизу Фастова, брав участь П. Прушинський – член таємних польських організацій, який за свою підпільну діяльність був заарештований і відбув свого часу заслання в Оренбурзькому краї – там, де роком пізніше буде "каратись, мучитись, але не каятиметься" Т. Шевченко. Повернувшись із заслання, П. Прушинський став співробітником археографічної комісії у Києві. Як відзначав відомий шевченкознавець П. Жур, між Т. Шевченком і П. Прушинським "людьми інтелігентними, освіченими і революційно настроєними не могли не виникнути близькі відносини, особливо в умовах тривожного 1846 року, коли вибухнуло повстання в Кракові, піднялися галицькі селяни. Ці події знайшли відповідний відгомін на Україні серед селянства і передової інтелігенції" [8, с. 44]. Поет мав зв'язки також і з іншими представниками польської суспільності на Україні, від яких теж мав інформацію про повстання у Галичині.

Як відомо, весною 1846 року Т. Шевченко познайомився і зблизився з багатьма членами Кирило-Мефодіївського товариства. Зважаючи на зв'язки товариства з багатьма особами в Україні, Росії, Польщі, Литві й Білорусії [9, с. 294], слід гадати, що вони, певним чином, інформували членів товариства про повстання у Галичині, котрі й обговорювали їх. Доказом цього є зізнання на допиті О. Тулуба, який свідчив, що члени товариства обговорювали повстання у Галичині, зокрема, позицію австрійської влади щодо нього. Про інтерес кирило-мефодіївців до Галичини свідчить і такий факт. У одного з його членів – Г. Андрузького який відбував заслання, у 1850 р. проведено обшук і виявлено "заборонені твори", а також складений ним проект устрою майбутньої держави. У ньому наводився список державних установ республіки, яка повинна складатися з дев'яти штатів, серед яких, третім названо Галичину з Краковом [6, с. 15].

П. Зайончковський, який досліджував це питання, вважав, що у копії справи Г. Андрузького помилково названо Краків і замість нього повинен бути Крим [10, с. 134]. Вважаємо таке твердження невірним. П. Андрузький невідповідно відокремлював в один штат Галичину з Краковом. Крим він, очевидно, відносив до штату "Чорноморія", що названий серед інших другим.

Цікавими є спогади студента-поляка Ю. Беліни-Кенджицького [11, с. 104–110], який познайомився із Т. Шевченком і через нього – з М. Костомаровим. Під час спільної зустрічі порушено питання про встановлення тісніших контактів з представниками польської суспільності в Україні, залучення їх до Кирило-Мефодіївського товариства. Обговорювалася також можливість створення майбутньої слов'янської федерації. Хоча до порозуміння не дійшло, однак, зв'язки Т. Шевченка з польськими колами наштовхнули свого часу В. Щурата на міркування, що проливають світло на цю проблему. "Не могло бути, – писав він, – щоб і серед київських поляків до 1846 р. не знайшлися такі, що були в тісних зв'язках з польською революційною конспірацією в Галичині. Польські мемуари з того часу вказують дуже виразно на такі зв'язки..." [12, с. 201].

У контексті ймовірності таких зв'язків можна розглядати й інший факт. Г. Яблонський, який брав участь у революційному русі в Росії, прибувши нелегально 1848 року в Галичину, надрукував у "Дневнику руському" вірш "Мученикам вольності з р. 1847", присвячений Т. Шевченкові та іншим учасникам Кирило-Мефодіївського товариства [6, с. 16].

Ще однією відповіддю на проблему "Т. Шевченко і повстання 1846 року в Галичині" є доповідна записка "розжалуваного" лубенського городничого, підполковника Андрєєва з 1849 р., яку виявлено й опубліковано у 1961 р. У ній ідеться про те, що у той час, коли "мятеж свирепствовав в городе Кракове и Галиции", у Лубни прибула польська мандрівна трупа. "В самое это время, – пише Андрєєв, – явился в городе Лубнах известный возмутитель академик Т. Шевченко, который своими либеральными возгласами, сочиненными им, и оскорбительными эпиграмами противу особи вашего императорского величества видимо старался бросить пламенный мятежа и кровавых междоусобий и в Малоросии, подобно происходившим в западных губерниях, восстановить народ против законной власти" [13, с. 171]. Андрєєв пропонував вжити поліцейських заходів не лише до мандрівних артистів,

а й до Т. Шевченка, але полтавський губернатор Ознобівшин з ним не погодився і наказав звільнити заарештованих поляків. Тоді, повідомляє Андреев, від вирішив послати донесення просто у Петербург. І, хоча він, знаючи дальшу долю Т. Шевченка, прагнув приписати собі заслуги у його арешті, варта уваги його спроба пов'язати події у Галичині з ім'ям поета.

У такому ж аспекті можна розглядати й записи у щоденнику петрашевця Момбеллі. Згадуючи про арешти членів Кирило-Мефодіївського товариства, він наводив різні чутки, що поширювалися у зв'язку з цим у Петербурзі. Говорилося, нібито Т. Шевченко написав відозву до народу, яку дав одному французові для опублікування за кордоном. На митниці її виявили. Т. Шевченко, рятуючись від переслідувань, утік в Галичину і там його заарештували [6, с. 16].

Отже, у жовтні 1846 р. Т. Шевченко отримав можливість побувати на територіях, що межували з охопленою повстанням Галичиною. 21 вересня 1846 р. археографічна комісія доручила йому виїхати у Київську, Подільську і Волинську губернії для збору народних переказів, легенд та опису історичних пам'яток. На ім'я виконувача обов'язки подільського архієпископа Арсенія і волинського Никанора надіслано листи про сприяння Т. Шевченкові у виконанні завдань археографічної комісії [14, с. 129, 130–131].

Тепер постає запитання. Чи міг Т. Шевченко, знаючи про селянське повстання у Галичині, вплинути на вибір маршруту? Зважаючи на його дружні взаємини з багатьма членами археографічної комісії (М. Іванишевим, М. Костомаровим, М. Максимовичем, П. Прушинським та ін.), можна стверджувати, що міг. Навіть більше того, зробив усе можливе, щоби потрапити туди!

Наприкінці вересня поет виїхав з Києва і 1 жовтня прибув до Кам'янця-Подільського, де зупинився у Петра Чуйкевича – людини прогресивних поглядів, учителя, збирача пісень [15, с. 349]. 3 жовтня Т. Шевченко записав від нього, разом з іншими, пісню про народного месника Устима Кармелюка – "Ой, Кармелюче, по світу ходиш". Нам видається, що не могли Т. Шевченко і П. Чуйкевич, згадуючи про боротьбу селян під проводом У. Кармелюка, не згадати теми селянського повстання, що розгорнулося на цей час у сусідній Галичині. Тим більше, що Т. Шевченко виїжджав з Кам'янця-Подільського у навколишні села, де, безпосередньо, чув розповіді селян, як про повстання у Галичині, так і про заворушення, що розпочалися під його впливом у сусідніх Летичівському, Проскурівському, Ізяславському, Старокостянтинівському та інших повітах.

Очевидно й те, що Т. Шевченко, виконуючи завдання археографічної комісії, вступав у контакти з офіційними особами, які могли, зі свого боку, інформувати його про події в Галичині. Варто зауважити, що влада Кам'янця-Подільського мала тісні контакти, зокрема обмін інформацією з галицькою владою щодо спроби шляхетського національно-визвольного повстання, а також селянських заворушень і заходів для відвернення загрози його поширення на російські володіння [16, с. 16].

Із Кам'янця-Подільського, через Проскурів-Меджибіж-Летичів-Хмільник-Старокостянтинів-Ізяслав, Т. Шевченко виїхав на Волинь. У середині жовтня він прибув до Почаєва, де зупинився у готелі місцевої лаври (будинок зберігся дотепер). Тут, згідно із завданням археографічної комісії, Т. Шевченко намалював чотири акварелі: "Почаївська лавра з півдня", "Почаївська лавра з заходу", "Собор Почаївської лаври (внутрішній вигляд)", "Вид на околиці з тераси Почаївської лаври", а також виконав два ескізи і начерк олівцем. Усі роботи репродукуються у сьомому томі повного зібрання "Кобзаря". На усіх акварелях позначився загальний принцип Т. Шевченка-художника: обов'язкова присутність людських постатей – чи це пейзаж, чи малюнок пам'яток архітектури. Акварель "Вид на околиці з тераси Почаївської лаври" цікава ще й тим, що на ній, удаліні, у синюватому серпанку, видніється галицьке село Підкамінь. У Почаєві Т. Шевченко записав також народні пісні "Гиля, гиля, селезень", "Ой пила, випила" та "Ой у саду, у саду" [6, с. 18].

Із Почаєва Т. Шевченко виїжджав у навколишні села, відвідав, зокрема, і Вишнівець. Тут його увагу привернув ренесансний палац XVIII ст., що зберігся донині, у якому знаходилася велика колекція картин, гобеленів, скульптури, зброї та цінна бібліотека. Палац, до речі, споруджено на місці колишнього замку князів Вишневецьких, рід яких походив із Вишнівця, а сполонізований нащадок яких – магнат Ярема Вишневецький став лютим ворогом українського народу. Про нього Т. Шевченко згадує у повісті "Близнець". Вважається, що Т. Шевченко виконав тут кілька малюнків, які не дійшли до нас. Збереглися спогади місцевого селянина Ф. Кружилка, який розповідав про перебування поета у Вишнівці: "А за Шевченка чували? Або що? Бо тут він був. Кілька днів був. То саля, де він було, як не малює, то щось пише. То тут зараз за границею Підкамінь, знаєте? Отож він раз мені каже: "Якби там у Підкамені побувати часок". А я гадаю, що на відпуст захотілось піти, питаю: чи ви чували, чого то назвали Підкамінь? І кажу йому, як нечистий взяв каменюку та ніс на кляштор, щоб його придушити, але когут запіяв, і не вдалось. А він засміявся і каже: "То не так було... то чортяка нашого брата мав тим каменем там придушити – і придушив. От і Підкамінь!" Так, жартуючи, Т. Шевченко пояснював назву села.

Із Почасва Т. Шевченко поїхав до Кременця, де оглянув пам'ятки; старовини цього мальовничого міста. У повісті “Варнак” він розповідає: “Возвращаясь из Почаева, я зашел у Кременец посмотреть на королеву Бону и на воздвигавшие в то время палаты, или кляштор для Кременецкого лица”. Згадується в повісті також один із засновників лицю Т. Чацький, могилу якого в Дубно поет відвідав пізніше. Численні пам'ятки архітектури: Замкова гора, козацький цвинтар – все це, очевидно, зацікавило Т. Шевченка. Як і народні перекази про гайдамацький рух. Сьогодні на будівлі колишнього лицю встановлено меморіальну дошку з написом: “Восени 1846 року Т. Г. Шевченко відвідав Кременець і його лицей. На основі зібраних матеріалів цього краю поет написав відому повість “Варнак”. Цікаво, що фольклорні матеріали, зібрані під час подорожі по Поділля і Волині, Т. Шевченко старанно зберігав і вони були виявлені в нього на засланні під час обшуку та арешту 1850 року. На допиті він так пояснив їх наявність: “Стихи и песни на малороссийском наречии... записаны мною во время бытности моей в Киевской, Каменец-Подольской и Волынской губерниях, как песни народные, 1846 года...” [6, с. 19].

Подорож Т. Шевченка 1846 року Поділлям та Волинню, огляд і змалювання там історичних пам'яток, записи народних переказів, легенд і пісень, ознайомлення з історичними документами, знайшли відображення у творчості Кобзаря. Це однойменні поема і повість “Варнак”, повісті “Художник”, “Прогулянка с удовольствием и не без морали”, поема “Марина”, “Щоденник” та інші твори. Історичні пам'ятки України, які вивчав Т. Шевченко під час своїх експедицій, викликали у нього глибокі асоціації: “На полях Волини и Подолии вы часто любуетесь живописными развалинами древних массивных замков и палат... Что же они говорят? О чем свидетельствуют эти угрюмые свидетели прошедшего? О деспотизме и рабстве! О хлопах и магнатах! Могила, или курган, на Волине и Подолии большая редкость. По берегам же Днепра, в губерниях Киевской, Полтавской, вы не пройдете версты поля, не украшенного высокой могилой, а иногда и десятками могил... Что же говорят пытливому потомку эти темные могилы на берегах Днепра и грандиозные руины дворцов и замков на берегах Днестра? Они говорят о рабстве и свободе. Бедная, малосильная Волинь и Подолия, она охраняла своих распинателей в неприступных замках и роскошных палатах. А моя прекрасная, могучая, вольнолюбивая Украина туго начинала своим вольным и вражьем трупом неизчислимые огромные курганы. Она своей славы на поталу не давала, врага-деспота под ноги топтала и свободная, нерастленная умирала. Вот что значит могилы и руины” [6, с. 19]

Варто звернути увагу читачів на один твір, написаний Т. Шевченком пізніше, на засланні у 1848 році, у якому знайшли відображення галицькі події 1846 року. Це – байка “Сичі”. В алегоричних образах твору (“сичі” – шляхетські повстанці, “орел” – австрійський імператор, “ворони” – австрійські чиновники, “бідне птаство” – народ) Т. Шевченко відтворив усю складність подій у Галичині 1846 р. Галицькі селяни використовували тоді невдачу шляхетських повстанців, які зробили спробу підняти національно-визвольне повстання проти Австрійської монархії – як привід до виступу проти ненависного їм ладу. Розпочавшись із роззброєння шляхетських загонів, селянські виступи, незабаром, переросли у могутнє антифеодальне повстання, яке відразу ж привернуло увагу поета. До речі, активну участь у повстанні взяло і селянство Тернопільщини, але це вже окреме питання.

Тому, не випадково маршрут чергового відрядження Т. Шевченка восени 1846 року проліг у прикордонні з Галичиною губернії. Наприкінці жовтня, відвідавши Кременець, Острог, Дубно й Корець, через Новоград-Волинський і Житомир (тут теж мали місце селянські заворушення), Т. Шевченко повернувся до Києва. На жаль, документальних матеріалів, зокрема, його офіційного звіту про відрядження, не збереглося. А вони, можливо, розширили б наші уявлення про його маршрут і результати та допомогли б зрозуміти генезу багатьох творів поета, його ознайомлення із селянським повстанням у Галичині.

Третій етап знайомства Т. Шевченка з галицьким повстанням розпочався на засланні. Так, зокрема, в Орській фортеці у 1847 році він познайомився з Іполитом Завадським та Станіславом Крулікевичем, яких, за спробу приєднатися до краківського повстання 1846 року, покарали шпіцрутенами і віддали у солдати. Очевидно, що саме вони були одними, з перших поляків, з якими поет познайомився на початку оренбурзького заслання [17, с. 244]. У складі загону, що мав обслуговувати Аральську експедицію, С. Крулікевич разом із Т. Шевченком здійснили перехід з Орської фортеці в Раїм і зимували на Кос-Аралі в 1848–1849 рр.

Події у Галичині, цілком імовірно, обговорювалися у польсько-російсько-українському гуртку, що склався в Орській фортеці у 1847–1850 рр., до якого входили Т. Шевченко та І. Завадський. На різних стадіях існування гуртка до нього належали й учасники повстання 1830–1831 рр., члени варшавських конспіративних квартир і товариств 40-х років та репресовані після краківського повстання 1846 року. Як зазначав Л. Большаков, важливе місце у діяльності гуртка займав ідейно-теоретичний розвиток його членів. Гуртківці відчували потребу в осмисленні подій, у яких брали участь самі й інших, що відбувалися у минулому [18, с. 112].

Особливої уваги заслуговує той факт, що разом із Т. Шевченком (у одній роті) відбували заслання у 1847–1848 рр. безпосередні учасники галицьких подій 1846 року – селяни І. Дарчук, П. Маслюк, Я. Михалько та М. Чемерда. Від них поет-засланець міг отримати нові відомості про селянське повстання. Очевидно, що вони дещо відрізнялися, як від трактування цих подій учасниками польського національно-визвольного руху, так і від поширених тоді офіційних версій щодо позицій галицьких селян. Внаслідок такого ознайомлення Т. Шевченка з цією проблемою, у другій половині 1848 року написана єдина у його творчості байка "На ниву в жито у ночі" ("Сичі"). До речі, слід зазначити, що М. Чемерда у той період, коли вона створювалася, був разом із Т. Шевченком на Аральському морі [6, с. 21].

Було декілька спроб трактування цього твору. Але найбільш вірогідне зробив В. Щурат, який пояснював байку, як "рефлекс подій 1846 року в Галичині. Бо, хіба ніщо інше як "галицьку різню", справлену польським революційним мазурам, міг мати Шевченко на думці" [12, с. 334]. Далі В. Щурат так тлумачить алегоричні образи твору: "Тільки полюбуватися можна влучністю порівняння: конспіраторів, що потайки заходять у село, з нальотом нічних птахів-сичів на мужицьку ниву; народу – з дрібним птаством; володаря – з орлом; підготовленої ним контрреволюції – з заставленням мужицького сільця; епілогу "мазурської різні", тобто видачі побитих революціонерів австрійським старостам – з видачею приборканих сичів на іграшку воронам" [12, с. 335]. Таке трактування алегоричних образів байки, на даний час, є найбільш прийнятним. Правда, тут не можна погодитися з нечітким визначенням шляхетських повстанців – як революціонерів і невірним тлумаченням селянського повстання 1846 року – як "контрреволюції". Як відомо, повстання мало яскраво виражений антифеодальний характер. Воно відіграло вирішальну роль у скасуванні панщини, здійснило значний вплив на активізацію селянського руху не лише в Австрійській монархії, а й у багатьох інших країнах.

До такого ж тлумачення байки схиляється і відомий шевченкознавець Ю. Івакін [19]. Відзначивши, що глибокий суспільно-політичний зміст цієї байки сильно зашифрований і її алегорій не можна зрозуміти, не маючи до них історичного ключа, він, все ж, стверджує, що у вірші конкретно йдеться про події 1846 року в Західній Галичині: "Про "мазурську різню", – пише він, – Шевченко міг чути ще 1846 року, коли перебував у прикордонних з Австрією місцевостях Волині. Та найвірогідніше, що безпосередній поштовх до створення байки дали йому розповіді про події в Західній Галичині польських засланців, передусім Т. Вернера, з яким поет зблизився на Аралі, де й написано цей твір... Т. Шевченко написав "Сичі", можливо тому, що соціально-політична обстановка на Україні багато в чому нагадувала обстановку австрійської Галичини і урок подій 1846 року був дуже повчальним для українського національно-визвольного руху" [20].

До сказаного варто додати, що повстання охопило не лише Західну, і й Східну Галичину, на кордонах якої і побував поет восени 1846 року, а у "Сичах" знайшла відображення позиція Т. Шевченка (заперечення революційності шляхти і повне виправдання дій селянства) під час суперечок поета з його польськими товаришами з приводу галицького повстання 1846 року. Іронія, що так яскраво виражена у байці, скерована проти доктрини правого крила польського національно-визвольного руху, яке не вірило в історичну роль народних мас і намагалася усунути від боротьби селянство [6, с. 22].

Отже, ознайомлення Т. Шевченка з повстанням у Галичині відбулося у декілька етапів. Перші відомості про нього він отримав весною-влітку 1846 року ще до відрядження у прикордонні з Галичиною губернії. Вони були не завжди достовірними, далеко неповними, але не могли не, зацікавити Т. Шевченка, демократичний світогляд якого давав можливість укласти в струнку систему погляди на питання боротьби за соціальне і національне визволення й ролі в ньому народних мас. Зрештою, на той час, ця тема знайшла глибоке відображення у його творчості. Згадаймо лише "Гайдамаки", "Сон", "Кавказ".

Очевидно, не випадково маршрут чергового відрядження Т. Шевченка восени 1846 року проліг у прикордонні з Галичиною губернії. Тут він мав нагоду ближче познайомитися з повстанням, пізнати його суть і спрямованість, побачити той відгомін, який знайшло воно серед селянства Правобережної України. А інформація про повстання, яку він отримав на засланні від учасників польського національно-визвольного руху, з одного боку, і селян, з другого, розставили крапки над "і" у оцінці ним подій у Галичині. В результаті чого й була написана байка "Сичі", у якій поет дав оцінку спробі шляхетського національно-визвольного повстання і антифеодальному селянському повстанню 1846 року. Вона кардинально відрізнялася від інсинуацій, вигадок і фальсифікацій, що появилися у той же час на сторінках багатьох видань різних країн Європи.

Список використаних джерел

1. Чисніков В. Лукашевич Платон Якимович / В. Чисніков, Д. Грузін // Енциклопедія історія України: у 10 т. – К.: Наукова думка, 2009. – Т. 6. – С. 292.
2. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість / І. Дзюба. – К., 2008. – 718 с.
3. "Русалка Дністрова": Документи і матеріали. – К: Наукова думка, 1989. – 544 с.
4. Шевченко Т.

Розрита могила / Т. Шевченко // Кобзар. – К.: Просвіта 2006. – 344 с. 5. Полянський О. Селянське повстання 1846 р. у Галичині / О. Полянський // Український історичний журнал. – 1981. – № 11. – С. 67–73; Полянський О. Відгомін селянського повстання 1846–1846 р. у Галичині серед слов'янських народів / О. Полянський // З історії міжслов'янських зв'язків. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 83–96; Стеблій Ф. Галицьке повстання 1846 / Ф. Стеблій // Енциклопедія історії України: В 5 т. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 31; Заярнюк А. Ідіоми емансипації. "Визвольні проекти і галицьке село у середині ХІХ століття" / А. Заярнюк. – К.: Критика 2007. – С. 25–75. 6. Полянський О. Сторінка з біографії Кобзаря (з історії написання Т.Шевченком байки "Сич") / О. Полянський // Джерело: науково-краснознавчий часопис. – Тернопіль, 1994. – С. 14–23. 7. Анісов В. Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка / В. Анісов, Є. Серета. – К.: Дніпро, 1976. – С. 75–79. 8. Жур П. Дума про вогонь / П. Жур // Жовтень. – 1984. – № 4. 9. Шевченківський словник: у 2 т. – К., 1978. – Т. 1. – 416 с. 10. Зайончковский А. Кирилло-Мефодиевское общество / А. Зайончковский. – М., 1959. – 170 с. 11. Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників. – К., 1958. – 440 с. 12. Щурат В. Вибрані праці з історії літератури / В. Щурат. – К., 1963. – 436 с. 13. Кирилук С. Т. Г. Шевченко. Біографія / Т. Кирилук та ін. – К.: Наукова думка, 1964. – 635 с. 14. Т. Г. Шевченко: Документи та матеріали до біографії (1814–1861). – К.: Вища школа 1975. – 432 с. 15. Шевченківський словник: У 2 т. – К., 1978. – Т. 2. – 410 с. 16. Дубина М. Шевченко і Західна Україна / М. Дубина. – К., 1969. – 155 с. 17. Большаков Л. Літа невольничі. Книга пошуків і досліджень про Шевченка періоду заслання / Л. Большаков. – К.: Дніпро, 1971. – 425 с. 18. Большаков Л. Добро найкраще в світі... Пошуки. Роздуми. Підсумки / Л. Большаков. – К.: Дніпро, 1981. – 301 с. 19. Івакін Ю. Коментар до "Кобзаря" Шевченка. Поезії 1847–1861 рр. / Ю. Івакін. – К.: Наукова думка, 1968. – С. 118–119. 20. Івакін Ю. Поезії Шевченка періоду заслання / Ю. Івакін. – К.: Наукова думка, 1984. – С. 76–78.

Олег Полянський

СТРАНИЦА ИЗ БИОГРАФИИ КОБЗАРЯ: ТАРАС ШЕВЧЕНКО И ЗАПАДНАЯ УКРАИНА (К 200-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ)

В статье рассматриваются малоизвестные факты знакомства Т. Шевченко с западноукраинскими землями, в частности Волынью и Галичиной и отражение этого ознакомления в его творчестве.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, "Кобзарь", Галичина, Волынь, восстание 1846 г.

Oleh Polianskyi

A PAGE FROM THE BIOGRAPHY OF THE POET: TARAS SHEVCHENKO AND WESTERN UKRAINE (TO 200-ANNIVERSARY FROM BIRTHDAY)

The article examines the little-known facts related to the an acquaintance Shevchenko with the Western Ukrainian lands

Key words: Taras Shevchenko, "Kobzar", Galicia, Volyn, insurrection 1846.

УДК 94(477)

Ірина Скакальська

ІСТОРІЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: СПРОБА ІСТОРІОСОФСЬКОГО ПРОЧИТАННЯ

У статті на основі історико-філософського аналізу концепції історії Тараса Шевченка показано чинники, що впливали на формування національної свідомості, консолідацію українців, збереження ідентичності. Автором відображено погляди Кобзаря на визначальні періоди нашого минулого та важливість запозичення їх уроків в сучасних трансформаційних умовах державотворення.

Ключові слова: історіософія, історія, Тарас Шевченко, творчість, Україна.

Події останніх місяців та днів показали актуальність творів Тараса Шевченка. Ціною життя "Небесної сотні" ми отримали унікальний шанс – змінити країну. Проте у даний час зіштовхнулися із новою загрозою, яка є небезпечною для єдності, суверенітету і державності України. І тому як ніколи повинні згадувати і виконувати "Заповіт" Кобзаря. Не для одного покоління українців його філософські ідеї були заклик до боротьби за вільну Україну та за її єдність.

Історики уже давно висловили думку про те, що художня спадщина поета, виступає історичним джерелом для вивчення минулого та прогнозування майбутнього суспільно-історичного розвитку. У цьому сенсі доробок Т. Шевченка відкриває перед дослідником української історіософії значні